

ПОЛЕНКОВА

Марина Володимирівна

УДК 633/635+[330.34.014–026.16:338.43(477)]–025.15

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ,
ЩО СПЕЦІАЛІЗУЮТЬСЯ НА РОСЛИННИЦТВІ В УКРАЇНІTRENDS OF DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES
SPECIALIZING IN PLANT PRODUCTION IN UKRAINE

к.е.н., доцент, завідувачка
кафедри, Національний
університет "Чернігівська
політехніка"

DOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2020.12\(1\).5](https://doi.org/10.37634/efp.2020.12(1).5)

POLENKOVA Maryna Volodymyrivna – PhD in Economics, Associate Professor, Head of the department, National University "Chernihiv Polytechnic"

У статті визначено структурний розподіл посівної площі сільськогосподарських культур. Виявлено динаміку виробництва культур зернових та зернобобових, буряка цукрового, соняшника, картоплі, культур овочевих, культур плодкових та ягідних. Проведено кластеризацію регіонів України за схожими умовами розвитку підприємств аграрного сектору, що спеціалізуються на рослинництві. За результатами аналізу виокремлено три кластери, що дало привід стверджувати про можливість формування (розроблення) спільних ефективних організаційно-економічних механізмів для активізації розвитку підприємств рослинництва, сприятливих для впровадження в межах кластера.

* * *

В статье определено структурное распределение посевной площади сельскохозяйственных культур. Выведено динамику производства культур зерновых и зернобобовых, свеклы сахарной, подсолнечника, картофеля, культур овощных, культур плодовых и ягодных. Проведено кластеризацию регионов Украины по сходным условиям развития предприятий аграрного сектора, специализирующихся на растениеводстве. По результатам анализа выделены три кластера, что дало повод утверждать о возможности формирования (разработки) совместных эффективных организационно-экономических механизмов по активизации развития предприятий растениеводства, благоприятных для внедрения в пределах кластера.

* * *

The paper defines the structural distribution of sown area of crops. The dynamics of production of cereals and legumes, sugar beets, sunflowers, potatoes, vegetables, fruits and berries. The clustering of regions of Ukraine under similar conditions of development of the enterprises of the agricultural sector specializing in crop production is carried out. According to the results of the analysis, 3 clusters were identified, which gave rise to the possibility of forming (developing) joint effective organizational and economic mechanisms to enhance the development of crop enterprises, favorable for implementation within the cluster.

In the course of this study, we focus on the development trends of enterprises specializing in crop products. The lion's share (54.7%) of sown areas falls on cereals and legumes. Technical crops occupy, which is 32.6%, and potatoes, vegetables and melons – 6.5%. It is important to note the long-term positive dynamics of production of cereals and legumes and the growth of production can be traced to all categories of farms – in farms and households. The production of sunflower and vegetable crops was also marked by positive dynamics. The decrease was observed in the production of sugar beets, potatoes, fruit and berry crops.

In the context of the study, it is important to identify similar conditions (environment, resources, etc.) for the development of agricultural enterprises between the regions of Ukraine. For this purpose, multifactor statistical analysis (cluster analysis) of key factors of their development was used on the basis of a matrix of 25 selected indicators of development of enterprises specializing in crop production in all regions (600 indicators). To enhance the objectivity of the results, the analysis was conducted in 2010, 2015 and 2019. According to the results of the analysis, taxonomic groups (clusters) were singled out, which made it possible to single out similar regional conditions within each group. Since 2010, there have been significant changes in the regional distribution of Ukraine's agricultural potential. However, during 2015–2019 there is a relative stability in terms of resource provision and use within specific clusters.

According to the results of the analysis, three clusters are distinguished:

I. Volyn, Zakarpattia, Ivano-Frankivsk, Lviv, Rivne, Chernivtsi, as well as Donetsk and Luhansk regions.

II. Dnipropetrovsk, Zhytomyr, Zaporizhia, Kyiv, Mykolaiv, Odesa, Ternopil, Kharkiv, Kherson, Khmelnytsky regions.

III. Vinnytsia, Kirovohrad, Poltava, Sumy, Cherkasy and Chernihiv regions.

Ключові слова: продукція рослинництва, сільськогосподарські підприємства, аграрний сектор, регіони

Ключевые слова: продукция растениеводства, сельскохозяйственные предприятия, аграрный сектор, регионы

Keywords: crop production, agricultural enterprises, agricultural sector, regions

ВСТУП

На сьогодні в аграрному секторі зроблено ще недостатньо для того, щоб Україна змогла гідно відповісти на ті виклики, перед якими вона опинилася. Особливу загрозу для вітчизняного сільського господарства являє очікуване різке загострення конкуренції на світовому агропродовольчому ринку, зокрема

на стратегічно важливому для України ринку ЄС. Виходячи з досвіду країн, що найбільше розвинулися в аграрній економіці, в основу підвищення економічної ефективності функціонування та конкурентоспроможності вітчизняного аграрного сектору на світовому агропродовольчому ринку повинен бути покладений його перехід на інноваційний шлях розвитку. Одночасно повинні вживатися дієві заходи для карди-

нального вдосконалення в аграрному секторі економічних відносин, формуватися ефективні організаційно-економічні механізми господарювання, що дозволять повною мірою реалізувати існуючий потенціал для розвитку виробництва високоякісної сільськогосподарської продукції за мінімальних затрат із врахуванням тенденцій розвитку світового ринку продукції рослинництва та тваринництва. Тому обраний напрям дослідження вважаємо актуальним.

МЕТА роботи – визначення тенденцій розвитку аграрних підприємств, що спеціалізуються на рослинництві в Україні.

РЕЗУЛЬТАТИ

У процесі даного дослідження акцентуємо увагу на тенденціях розвитку підприємств, що спеціалізуються на продукції рослинництва. Левова частка (54,7 %) посівних площ припадає на культури зернові

та зернобобові (15318 тис. га у 2019 р.). Культури технічні займають 9130 тис. га, що становить 32,6 %, а картопля, культури овочеві та баштанні продовольчі – 1828 тис. га (6,5 %) (табл. 1).

Важливо відзначити багаторічну позитивну динаміку виробництва культур зернових та зернобобових (у 2005 р. сільськогосподарськими підприємствами вироблено 28790 тис. т, у 2010 р. – 29779,3 тис. т, 2015 р. – 46506,6 тис. т, 2019 р. – 59982,1 тис. т.), причому зростання обсягів виробництва простежується за всіма категоріями господарств – у фермерських господарствах та господарствах населення. Позитивною динамікою також відзначилося виробництво соняшника та культур овочевих. Зменшення обсягів простежилось на виробництві буряка цукрового, картоплі, культур плодкових і ягідних. (табл. 2).

Таблиця 1

Посівні площі сільськогосподарських культур (тис. га) [сформовано за [1, 2]]

	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018	2019
Культури сільськогосподарські	27173	26044	26952	26902	27026	27585	27699	28001
Частка (%)	100	100	100	100	100	100	100	100
Культури зернові та зернобобові	13646	15005	15090	14739	14401	14624	14839	15318
Частка (%)	50,2	57,6	56	54,8	53,3	53	53,6	54,7
Культури технічні	4187	5260	7296	8350	8852	9259	9266	9130
Частка (%)	15,4	20,2	27,1	31	32,8	33,6	33,4	32,6
Картопля, культури овочеві та баштанні продовольчі	2277	2041	1967	1823	1841	1844	1825	1828
Частка (%)	8,4	7,8	7,3	6,8	6,8	6,7	6,6	6,5

Таблиця 2

Виробництво сільськогосподарських культур за категоріями господарств (тис. т) [сформовано за [1]]

	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018	2019
	Підприємства							
Культури зернові та зернобобові	19964,2	28790,4	29779,3	46506,6	52022,2	47905,1	56096,2	59982,1
Буряк цукровий фабричний	11594,1	12145,4	12663,4	9553,8	13348,9	14227,2	13316,6	9658,3
Соняшник	3025,7	3709,9	5585,6	9549,2	11730,1	10596,7	12193,6	13088,6
Картопля	276,7	239,7	482,5	456,0	468,2	429,4	416,4	373,4
Культури овочеві	986,3	780,7	964,6	1281,7	1322,9	1343,9	1357,1	1420,9
Культури плодів та ягідні	264,1	200,1	286,8	411,7	370,5	333,8	556,6	351,1
	у т.ч. фермерські господарства							
Культури зернові та зернобобові	1256,4	4082,7	4702,5	7650,2	8880,9	8686,4	10104,9	11489,7
Буряк цукровий фабричний	755,1	1373,1	1154,7	618,9	973,4	1105,0	961,2	459,7
Соняшник	347,3	735,0	1208,5	2167,0	2644,3	2365,3	2811,6	3098,9
Картопля	56,4	84,7	161,3	126,0	120,7	107,4	116,0	94,0
Культури овочеві	82,6	156,1	211,9	282,5	298,4	272,1	253,0	293,9
Культури плодів та ягідні	3,9	10,8	37,0	68,3	95,5	75,5	135,2	99,8
	Господарства населення							
Культури зернові та зернобобові	4494,8	9225,1	9491,6	13619,2	14065,8	14011,6	13960,3	15161,1
Буряк цукровий фабричний	1604,7	3322,4	1085,8	777,0	662,4	654,4	651,1	546,2
Соняшник	431,7	996,2	1185,9	1631,9	1896,8	1638,8	1971,6	2165,5
Картопля	19561,4	19222,7	18222,3	20383,3	21282,1	21778,8	22087,6	19895,8
Культури овочеві	4835,0	6514,3	7157,8	7932,3	8091,6	7942,4	8083,1	8266,7
Культури плодів та ягідні	1188,5	1489,8	1459,7	1741,1	1636,8	1714,2	2014,7	1767,8

У контексті дослідження важливим є визначення схожих умов (середовища, ресурсного забезпечення тощо) відносно розвитку підприємств аграрного сектору між регіонами України. Для цього застосовано багатофакторний статистичний (кластерний) аналіз ключових чинників їх функціонування на основі матриці із 25 відібраних індикаторів розвитку підприємств, що спеціалізуються на рослинництві за всіма

регіонами (600 показників):

1. x_1 – площа, з якої зібрано культури зернові та зернобобові;
2. x_2 – обсяги виробництва культур зернових і зернобобових;
3. x_3 – урожайність культур зернових і зернобобових;
4. x_4 – площа, з якої зібрано культури зернобобові;
5. x_5 – обсяги виробництва культур зернобобових;

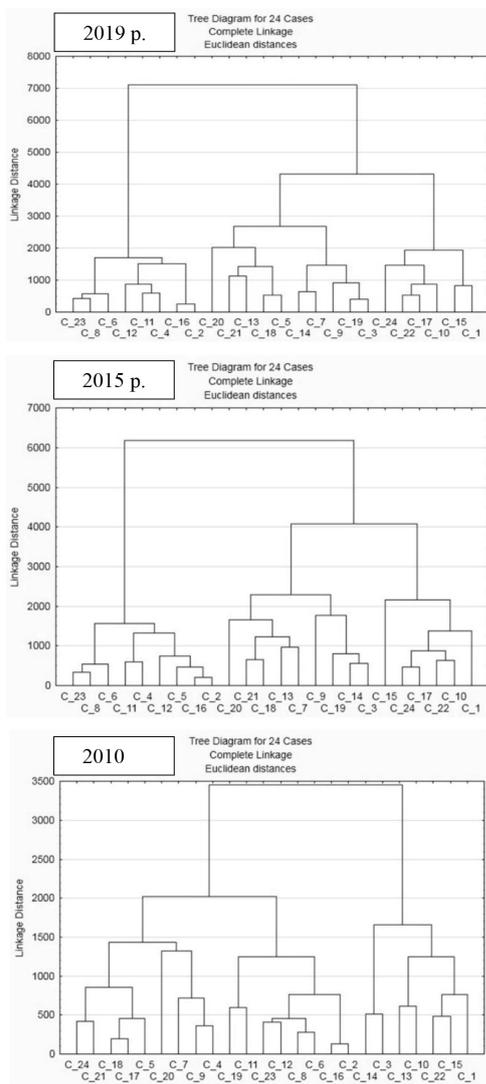
6. x_6 – урожайність культур зернобобових;
7. x_7 – площа, з якої зібрано культури овочеві;
8. x_8 – обсяги виробництва культур овочевих;
9. x_9 – урожайність культур овочевих;
10. x_{10} – площа насаджень культур плодкових і ягідних;
11. x_{11} – обсяги виробництва культур плодкових і ягідних;
12. x_{12} – урожайність культур плодкових і ягідних;
13. x_{13} – площа насаджень культур зерняткових;
14. x_{14} – обсяги виробництва культур зерняткових;
15. x_{15} – урожайність культур зерняткових;
16. x_{16} – площа насаджень культур кісточкових;
17. x_{17} – обсяги виробництва культур кісточкових;
18. x_{18} – урожайність культур кісточкових;
19. x_{19} – площа ягідників;
20. x_{20} – обсяги виробництва культур ягідних;
21. x_{21} – урожайність культур ягідних;
22. x_{22} – обсяги виробництва культур зернових і

- зернобобових на 1 особу;
23. x_{23} – обсяги виробництва картоплі на 1 особу;
24. x_{24} – обсяги виробництва культур овочевих на 1 особу;
25. x_{25} – обсяги виробництва культур плодкових і ягідних на 1 особу).

Для посилення об'єктивності результатів аналіз проводився окремо за 2010 р., 2015 р. та 2019 р.

За результатами аналізу виокремлено таксономічні групи (кластери), що дало можливість відзначити схожі регіональні умови в межах кожної групи (рис. 1).

З 2010 р. відбулися значні зміни в регіональному розподілі аграрного потенціалу у сфері рослинництва в Україні. Проте впродовж 2015–2019 рр. простежується відносна стабільність стосовно ресурсного забезпечення та використання в межах конкретних кластерів (рис. 2).

C_1 – Вінницька; C_2 – Волинська; C_3 – Дніпропетровська; C_4 – Донецька; C_5 – Житомирська; C_6 – Закарпатська; C_7 – Запорізька; C_8 – Івано-Франківська; C_9 – Київська; C_10 – Кіровоградська; C_11 – Луганська; C_12 – Львівська; C_13 – Миколаївська; C_14 – Одеська; C_15 – Полтавська; C_16 – Рівненська; C_17 – Сумська; C_18 – Тернопільська; C_19 – Харківська; C_20 – Херсонська; C_21 – Хмельницька; C_22 – Черкаська; C_23 – Чернівецька; C_24 – Чернігівська області.

Рис. 1. Результати багатofакторного статистичного аналізу [розраховано автором]

Рис. 2. Кластеризація регіонів України за схожими умовами розвитку підприємств аграрного сектору, що спеціалізуються на рослинництві [сформовано автором]

Так, за результатами аналізу виокремлюються три кластери:

I. Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Чернівецька, а також Донецька та Луганська області.

II. Дніпропетровська, Житомирська, Запорізька, Київська, Миколаївська, Одеська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Хмельницька області.

III. Вінницька, Кіровоградська, Полтавська, Сумська, Черкаська та Чернігівська області.

Отже, на основі застосування багатофакторного статистичного (кластерного) аналізу згруповано регіони України за схожими умовами стосовно розвитку підприємств аграрного сектору, що спеціалізуються на рослинництві. Тому можна стверджувати про наявність можливостей для формування (розробки) спільних ефективних організаційно-економічних механізмів

для активізації розвитку підприємств рослинництва, сприятливих для впровадження в межах кожного кластера (за умови врахування специфіки кожного регіону).

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

2. Офіційне Інтернет-представництво Міністерства розвитку економіки торгівлі та сільського господарства України. URL: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>.

References

1. *State Statistics Service of Ukraine*: Official site. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua>. 2019. [in Ukrainian].

2. *Ministry of Economic Development of Trade and Agriculture of Ukraine*: Official Internet representation. Retrieved from <http://minagro.gov.ua>. 2020. [in Ukrainian].